

Vaques, càmera i acció

Per què deixar extingir la raça saiaquesa si en podem gaudir?

PABLO RUIZ RAMOS

► Som a la comarca de Sayago, a Zamora, al límit amb Portugal. Diversos hostalers de turisme rural necessiten altre cop carn per servir i avisen en Julio, el ramader. Ell avisa la carnisseria Ana i acorden una data i un exemplar a sacrificar. En Julio el du a l'escorxador i la carnissera el recull. Els hostalers fan les comandes. L'Ana els les porta amb el seu furgó frigorífic; la resta de carn la ven a la carnisseria que té al barri i a la que té al mercat.

Tots formen part d'una iniciativa de certificació participativa,¹ un compromís pel qual l'associació de ramaders només cria vaques de la raça autòctona zamorana pura, la *saiaguesa*, i els hostalers s'assorteixen d'aquesta carn. És una de les iniciatives en les quals m'he embarcat juntament amb els ramaders de la meva comarca, aportant-hi, com a con-

servacionista, eines i punts que ajudin a comunicar-se tots els sectors i col·lectius sensibles a l'existència i la importància de la raça autòctona zamorana.

L'aventura va començar ja fa quatre anys, quan buscava pel camp saiaguès plans interessants que parlessin de la bellesa d'un ecosistema tan fascinant i generós com aquest que he explorat des de la infantesa. Tenia l'experiència, al costat de naturalistes i de caçadors dels voltants, d'estremir-nos sobrevolats per bandes d'ànecs, d'observar famílies de conills, avitardes, peixos, tortugues, de

¹ La certificació participativa és una eina de generació de credibilitat creada per productors, intermediaris i consumidors. Garanteix unes condicions estables de producció i consum, i transparència en la forma de producció i/o distribució acordada per a un producte, que es pot definir sobre la base de criteris socials, ecològics i de qualitat i s'adapta a la realitat concreta del producte i el seu entorn.

PABLO RUIZ RAMOS

és llicenciat en Ciències Ambientals. Ha acompanyat les vaques saiaqueses i els seus criadors els últims quatre anys com a documentalista, doctorand, tècnic de l'associació de ramaders i militant de la defensa d'aquesta raça autòctona en perill d'extinció.

Imatge del campament de vigilància instal·lat a prop del ramader Antonio Velasco (a la foto, d'esquena) quan l'entrada de les autoritats per enviar el ramat a l'escorxador era imminent. Foto: Pablo Ruiz Ramos.

moure'ns amb sigil entre els enormes ramats de "vaques braves" de les deveses del costat o d'observar com dotzenes de voltors tot just poden aixecar el vol davant nostre després d'haver devorat el cadàver d'una vaca.

Intentant infructuosament aconseguir plans de prou qualitat, un dia qualsevol, davant de la càmera va aparèixer en Bernardino amb la seva preciosa parella de burros zamoranolleonesos que li permeten moure's al seu aire a pesar de la minusvalidesa que pateix. El vam entrevistar espontàniament i ens va fer reflexions interessants sobre la importància que havien tingut les races autòctones i la seva situació crítica, avui, a causa de l'oblit. En Bernardino anava amb els dos burros perquè no li vinguessin ganes d'anar-se'n a un sol i tirar-lo a terra. Algun cop m'ha trobat pel camp i m'ha dut en l'altre ruc. Ell viu sol, és gran i els rucs són els seus companys de casa, de passejos i de tot plegat.

Ens va fer anar a una de les seves alzines centenàries que precisament dos veïns criadors de vaques saiagueses, pare i fill, estaven podant per assortir-se mig hivern d'escalfor. Aquell mateix vespre estàvem filmant una manada de 200 vaques, la meitat de les que queden a Sayago.

La saiaguesa és la raça bovina més gran del planeta després de la cianina italiana. Pèl negre, musell blanc, ratlla daurada al llong, banyes llargues en angle recte cap amunt. Serà, però alterat davant la presència desconeguda, el ramat continuava a prop d'en Julio pare però recelós del nostre acostament. Mentre l'home ens anomenava cada femella i cada mascle del ramat i ens n'explicava coses, en Julio fill, des de dalt de l'arbre, ens donava una lliçó d'humilitat amb els seus coneixements de patrimoni genètic, plans de conservació, aprofitament sostenible dels recursos, producció de carn de qualitat i extinció de l'ur, l'ancestre salvatge de la saiaguesa i de totes les vaques actuals, amb el qual la saiaguesa s'assembla sorprenentment segons conservacionistes europeus que la utilitzen en ecosistemes protegits.

DIFERENTS MODELS, QUIN VOLEM POTENCIAR?

Aquesta aventura ens ha dut, amb el temps, a estrenar el documental *La raza sayaguesa*,² en el qual els ramaders ens

expliquen les qualitats d'aquesta raça autòctona. *Dòcil, forta i sofrerta, jo la qualifico així. [...] Se sap que eren molt bones per a [...] la sembra, per llaurar, i a l'estiu per tragar llenya o pedres, per construir les cortines...³ [...] Ja els podies omplir el carro fins a dalt que tant anaven costa avall com costa amunt. [...] No agafen tantes malalties, [...] quan estan a punt de parir se'n van a un racó, aquí o allà, [i] quan vas a la granja la vaca ha parit sola, sense cap problema, encara que sigui primípara. [...] Aprofiten més la fulla, rosequen alzines, carrasques... A l'estrena hi va assistir gent de tots els pobles de la comarca, la ministra d'Agricultura, Pesca i Alimentació⁴ i el conseller d'Agricultura de la Junta de Castella i Lleó. S'han celebrat quatre fòrums amb gent, hostalers i carnisers de la província, dues fires de bestiar autòcton, i s'ha muntat una campanya de lluita i suport a un dels ramaders de la vella escola, Antonio Velasco.*

Els nous temps ens han portat impunitat per als grans productors de pinsos contaminats i hipervigilància per als ramaders-pastors

Als responsables de la política ramadera vam poder lliurar-los el Pla de mesures elaborat juntament amb els ramaders per salvar les races autòctones, Pla que posteriorment va influir en l'actual Llei de Desenvolupament Rural, a la

qual es va afegir una ajuda per als joves ramaders de races autòctones.

A Antonio Velasco vam poder oferir-li el nostre suport, i la nostra lluita i cobertura mediàtica fent pública, a escala regional, estatal i pel canal internacional de TVE, la situació que va dur al sacrifici dels gairebé 100 caps que criava al parc natural dels Arribes del Duero. Criad sense pinsos adulterats, sense insums externs, sense ni tan sols conrear la terra, ha demostrat experimentalment les enormes qualitats d'adaptació i reproducció d'aquesta raça, la capacitat d'aprofitament de tots els recursos, la resistència al fred i a les malalties, als períodes d'escassetat hivernals i estivals i el ràpid engreixament en els períodes favorables de primavera i tardor. Ha estat, d'altra banda, l'exemple viu del projecte de conservacionistes de mitja Europa que malden per obrir parcs naturals completament autoregulats, sense la intervenció de la mà de l'home, dels quals hi ha experiències a Alemanya i Holanda que ja utilitzen la saiaguesa com a raça mare del projecte.

Després d'una vida sense conèixer el descans ni les vacances, anys després de renunciar a la jubilació per mantenir viu i al seu costat el ramat, aquest ramader ha viscut durant força anys assetjament psicològic, boicot diari a la seva explo-

² www.vacasayaguesa.blogspot.com.

³ Paretis quilomètriques de grans lloses planes de granit i pedres més rodones que caracteritzen el paisatge saiaguès.

⁴ Avui Ministeri de Medi Ambient i Medi Rural i Marí.

Vedella saiaguesa virant la coloració de marró camuflatge a negre adult. Foto: Gustavo Gutiérrez.

Julio Pordomingo ha criat un ramat de 230 vaques zamoranes, la meitat de les que queden a la comarca, a partir de les 30 que tenia quan es va declarar oficialment l'existència d'aquesta raça. Foto: Andoni Cortázar.

tació, multitud de denúncies i fins i tot agressions físiques, tot per alçar la veu a favor dels seus animals i per resistir-se a uns canvis que no comprèn ni comparteix —contols per eradicar sis malalties, més les mesures derivades de l'encefalopatia espongiforme (mal de les vaques boges), que comporten transportar els caps de bestiar morts i fer tràmits burocràtics a una distància impracticable per al ramader. Després d'una llarga batalla, compartida en bona part amb ramaders i conservacionistes, la garratada de l'autoritat sanitària va enviar a l'escorxadors tots els seus exemplars per prevenir un possible focus infeccios fora de control.

La lliçó ha estat important per a tot-hom, i no podem deixar de banda els nous temps que, en l'àrea de la sanitat animal, ens han portat impunitat per als grans productors de pinsos contaminats i hipervigilància per als criadors. Una nova generació de ramaders s'ha adaptat a exercir també d'empresaris i oficinistes que s'endeuten religiosament per adquirir tots els avenços tècnics necessaris en la producció convencional i poder complir, així, la legislació. Tot això sotmesos a l'enorme incertesa que porten nous i estranys focus infecciosos que els poden bloquejar sobtadament l'explotació i als ràpids però efímers beneficis. Part d'aquesta gran incertesa es deu a l'ús d'unes races de recent i ràpida creació, encruades en condicions de laboratori o estabulació ideal, que donen rendiments molt superiors de carn quan tenen totes les seves necessitats plenament cobertes,

però que depenen d'assistència per obtenir escalfor, aliments o cures, com ara el part assistit, i són delicades a l'hora d'afrontar malalties. En canvi, les races rústiques pures han estat seleccionades al camp per l'èxit en totes les facetes al llarg de tota la vida de l'animal i de centenars de generacions. Això explica que siguin fàcils de curar, o la seva adaptació i l'aprofitament idonis del medi, la versatilitat, l'autonomia i la gran resistència a les malalties que tenen.

VA DONAR RIQUESA, I POT TORNAR-NE A DONAR

La comunitat de defensors de la vaca zamorana també ens resistim junts a seguir el corrent de la producció ràpida i abaratida, tancant els ulls a la producció sostenible amb salut per al productor i el consumidor, al benestar animal, a la conservació de l'agrodiversitat, la sobirania alimentària i la reforma agrària, elements que han estat molt més presents en altres períodes de la història de la comarca. Durant els anys en què Europa es destruïa en la I Guerra Mundial, els pobles saiaquesos, centrats en la producció de cereal i la cria del bestiar, que van pujar molt de valor durant la guerra, van poder augmentar la població i afrontar la compra de vuit latifundis per als terrenys comunals i de veïns dels municipis.

Les grans qualitats per al treball que van fer escampar aquesta raça fora de la seva comarca d'origen i van donar benefici i riquesa als pobles que en criaven, van perdre importància amb la sobtada aparició de l'energia barata d'origen

fòssil. Mentre s'esgoten com a tal aquestes fonts en unes poques dècades, ha sorgit una via alternativa per a la revaloració de la raça: l'aprofitament de la seva carn de qualitat.

Hi ha un parell de projectes que persegueixen produir carn de primera qualitat a nivell nutricional i organolèptic. La carn de bou saiaques de moment ha guanyat un concurs de tast enfront d'altres carns de la península i de l'Argentina per les seves bondats per al paladar, i les analítiques situen els seus greixos pròxims als del peix blau i els vegetals, molt per davant dels del bou més car i reconegut del mercat, el bou de Kobe.⁵

En el projecte de certificació participativa que explicàvem al principi, encara en fase experimental, s'hi han embarcat joves ramaders saiaquesos juntament amb carnisers, hostalers i grups de consum propers. S'han articulat fòrums i visites a les explotacions que han donat espai per interessar-se i conèixer les condicions de cria dels animals i la realitat dels criadors, i també els ramaders han pogut aprendre de carnisers, hostalers i consumidors quins gustos i preferències tenen. Junts han aconseguit posar al mercat carn —uns 15 animals en un any— de qualitat reconeguda i diferenciada de la convencional, a un bon preu i amb garanties de producció. ■

⁵ La relació d'àcids grassos Omega 6/Omega3 ha donat 2'70 punts en el bou saiaques Sandokán, segons publica l'empresa d'un dels criadors de saiaquesos. Per sota de 2 punts hi ha els greixos vegetals. La carn convencional arriba a valors de 10 i de fins a 15 i tot.